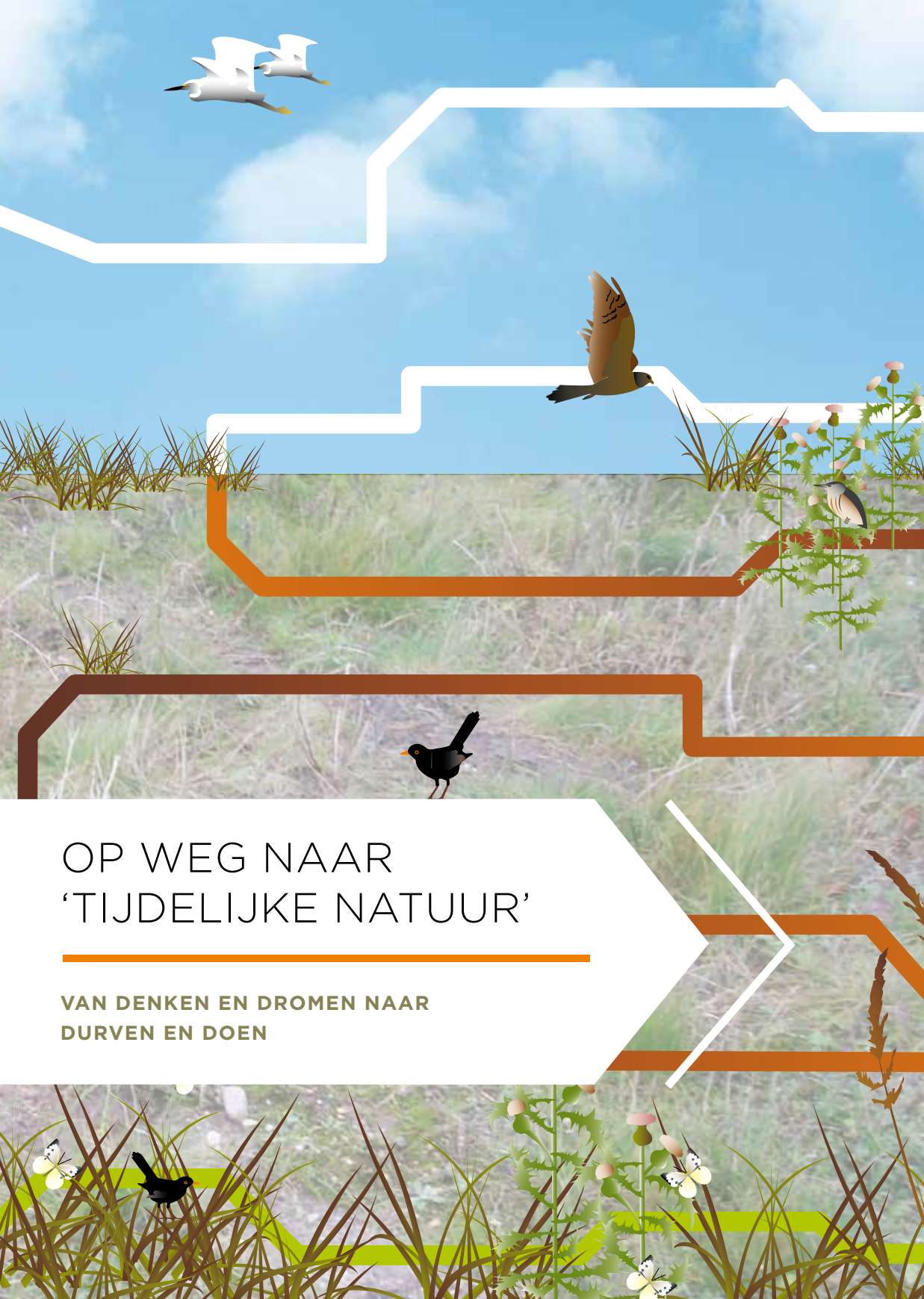

OP WEG NAAR 'TIJDELIJKE NATUUR'

VAN DENKEN EN DROMEN NAAR
DURVEN EN DOEN

“Er is idealisme en energie nodig om een nieuw concept er door te krijgen. Er zijn zoveel onzekerheden en iedereen ziet voortdurend beren op de weg. Gelukkig zijn de betrokkenen die zich de tijd gunden om zich in de materie te verdiepen, uiteindelijk enthousiast geworden en steunen zij het concept volkomen.”

Christian Bekhuis, gemeente Almelo

Een goed idee is simpel. Zo simpel dat je denkt: dit moet iemand anders al bedacht hebben. En: dit idee bestaat al lang. ‘Tijdelijke Natuur’ is zo’n idee.

Het natuurbeleid en het achterliggende denken over natuur zet op dit moment in op permanente natuur en niet op tijdelijke. Natuur wordt steeds schaarser. De bedreigde natuur in Nederland vraagt vooral om behoud en ontwikkeling en niet om ‘Tijdelijke Natuur’. Dat is de heersende gedachte.

Maar je kunt naast permanente natuur toch ook ‘Tijdelijke Natuur’ omarmen? Hoe eenvoudig en aantrekkelijk dit idee ook lijkt, er bleek een omslag in het denken voor nodig, en het duurde jaren voordat ‘Tijdelijke Natuur’ werkelijkheid werd. Blijkbaar is het niet eenvoudig om het eenvoudige te bereiken. In dit gesprek maken we duidelijk dat het idee in eerste instantie ook weerstand opriep. Er is tijd en inspanning nodig om de context en de structuur te creëren die nodig zijn voor zo’n verandering. Omgaan met weerstanden van heel verschillende aard vraagt om geduldige, gedreven en enthousiaste mensen die doorgaan waar anderen ophouden.

• **Een eerste idee is geboren door bestaande vanzelfsprekendheden ter discussie te stellen.**

Hoe kan dat?

“Om te begrijpen hoe zo’n project als ‘Tijdelijke Natuur’ tot stand komt”, zegt projectleider Nico Beun van InnovatieNetwerk, “is het goed te weten dat wij verschillende fases in ons werk onderscheiden”.

De eerste fase noemt Beun ‘Dromen & Denken’. “Rare ideeën, daar heb je het in die eerste fase over. Wij hebben niet de pretentie zelf met allerlei innovatieve plannen te komen. In die fase zoeken wij mensen met dromen en ideeën. Het gaat ons erom die ideeën op

“Vaak ervaren ondernemers natuur als belemmerend voor het ontplooiën van economische activiteiten. ‘Tijdelijke Natuur’ laat zien dat natuur en economie elkaar niet hoeven te bijten.”

Jan Willem van der Ham, Beleidsmedewerker Ministerie EL&I, v/h LNV

het spoor te komen, ze aan te scherpen en na te denken hoe we deze ideeën vorm zouden kunnen geven.”

Af en toe terugkijken op de aanpak leidt tot conclusies over faseringen.

- Tijdens de tweede fase, ‘Durven & Doen’, begint het idee volgens Beun al minder raar te klinken. “Dat komt doordat je er nu al vaak met creatieve mensen over spreekt. In deze fase probeer je anderen enthousiast te krijgen, in de hoop dat zij genoeg durf hebben om er in de toekomst mee aan de slag te gaan. Lukt het je enthousiaste mensen met lef om de tafel te krijgen, dan is het zaak de durf om te zetten in daadkracht. De gebruikelijke weg om een idee handen en voeten te geven, is het opzetten van een pilot.” Dat is hét moment, zegt Beun, dat je allerlei onvermoede haken en ogen aan je idee ontdekt. “Ineens blijkt het voor de hand liggende idee niet te passen binnen de bestaande wet- en regelgeving. Je moet flink sleuren en trekken voordat je zo’n pilot van de grond hebt. En is de proef geslaagd, dan beland je in de derde fase.” “Met die derde en laatste fase heeft InnovatieNetwerk nog weinig ervaring. Dat is de fase ‘Delen & Doorgeven’, waarin jouw vernieuwende gedachte weerklank vindt bij beleidsmakers en ingang lijkt te vinden bij overheden en bedrijfsleven. Vroeger stond InnovatieNetwerk op het standpunt dat wij ons aan het begin van die derde fase moesten terugtrekken. Nu gaan er stemmen op dat we ook in die derde fase aanwezig moeten blijven, zij het in een andere rol.

Welke dat is, daar moeten we over discussiëren. In het begin ben je aanjager, in de derde fase meer bewaker, hoeder van het concept.”

“Het blijkt namelijk dat de overstap van pilotfase naar het moment dat publieke en private partijen een idee overnemen, groot is. Bij een pilot kun je de deelnemers nog wel wat ‘pamperen’: er is geld, er is tijd, er zijn bestuurders die wel een lintje willen doorknippen. Wat gebeurt er als al die aandacht wegvalt? Misschien moeten wij ook de condities creëren die deze doorontwikkeling mogelijk gaan maken en vergemakkelijken.”

Als je die driedeling toepast op ‘Tijdelijke Natuur’ wanneer bent u dan met dromen begonnen?

“In 2004 hadden wij een gesprek met Wouter Helmer, die destijds nog voor Bureau Strooming werkte. We bespraken een aantal ideeën, waaronder ‘Reizende Natuur’, zoals zij dat toen noemden. Dat idee sprak ons sterk aan, vooral toen Gerard Litjens en Wim Braakhekke van Bureau Strooming, Hans Hillebrand en mij erop wezen dat er in Nederland stukken land lagen te wachten om bebouwd te worden, terwijl het bestemmingsplan al lang duidelijk was. Er bleken jaren overheen te gaan voordat een terrein een definitieve bestemming kreeg.”

- **Signalering van veel braakliggend terrein en eerste idee over ‘Reizende Natuur’ door gesprekken met externe deskundigen.**

En die grond ontwikkelde zich tot prachtige ‘Tijdelijke Natuur’.

“Integendeel. Wim Braakhekke en Gerard Litjens vertelden ons toen ook dat grondeigenaren allerlei maatregelen treffen om te voorkomen dat er zich natuur op hun terrein ontwikkelt. Want als er zich bijzondere soorten op hun terreinen vestigen, moeten de grondeigenaren in de toekomst – als de spade echt in de grond zou gaan – een ontheffing aanvragen, stuiten ze op bezwaren en belanden ze in dure, tijdrovende procedures. Zo schijnen grondeigenaren loonwerkers in te huren die de opdracht hebben constant het land om te ploegen en met verdelgingsmiddelen te voorkomen dat natuur zich kan ontwikkelen.”

Lijkt mij niet de bedoeling.

“Nee, het is de omgekeerde wereld. Wij hebben in Nederland wet- en regelgeving die moet voorkomen dat er natuur vernietigd wordt. En juist deze regelgeving zorgt er nu voor dat er op die braakliggende terreinen geen natuur kan ontstaan. In ons vakjaar-

- **Bestaande wet- en regelgeving kan leiden tot onbedoelde effecten met soms grote maatschappelijke consequenties – perverse koppelingen.**

gon spreken we dan van het doorbreken van een perverse koppeling. We doen onszelf ongewild tekort.”

“Toen we hierachter kwamen, raakten mijn collega Hans Hillebrand en ik enthousiast. We kregen zowel inhoudelijk vertrouwen in het idee als ook in het consortium van mensen dat er hun schouders onder wilde zetten. Door ons werk krijgen wij tientallen ideeën voorgeschoteld, maar het komt slechts zelden voor dat je denkt: we hebben wat te pakken, hier kunnen we, hier willen we, ja, hier moeten we iets mee. Nu zeiden we tegen elkaar: ‘Dit is echt een andere manier van kijken’.”

**InnovatieNetwerk en externen
doorgonden de problematiek en
worden enthousiast over het idee
‘Tijdelijke Natuur’.**

- “We werden enthousiast omdat het prachtig is braakliggend terrein in natuur te laten veranderen. Als je dat voor elkaar krijgt, is er sprake van een ingrijpende vernieuwing. Het eerst toestaan van natuurontwikkeling en op een later moment weer weghalen, past nog niet echt in de hoofdstroom van denken in onze samenleving. Het heersende paradigma gaat ervan uit dat grond die eenmaal natuur is, eigenlijk natuur moet blijven. Om ‘Tijdelijke Natuur’ mogelijk te maken, moet je dit heersende paradigma doorbreken.”

“Maar zelf kan ik me ook altijd enorm opwinden over wet- en regelgeving die ongewild belemmerend werkt. Ik beschouw het als een van mijn taken daar verandering in proberen te brengen.”

**Nadere analyse van de omvang
van de problematiek.**

- “Nadat Hillebrand en ik het sein op groen gezet hadden, hebben we een ruwe schatting laten maken om hoeveel van dit soort terreinen het gaat. De berekeningen kwamen uit op 35.000 hectare. Jaarlijks.”

Klinkt als substantieel.

“Dat is twee keer Texel. Natuurlijk, die grond verschuift over Nederland. Dáár krijgt een stuk grond zijn definitieve bestemming, ergens anders komt er een braakliggend terrein bij.”

Twee keer Texel aan onkruid met her en der een rugstreeppad.

“Dat was inderdaad de volgende vraag: zijn deze gebieden ecologisch interessant? Anders gezegd: als je niet spuit en ploegt, wat voor natuur ontwikkelt zich er dan?”

“Deze terreinen blijken vaak te bestaan uit schrale zandvlaktes, waarop pionierssoorten zich graag nestelen. Dat geldt zowel voor

planten als dieren. Die pionierssoorten hebben in Nederland weinig ruimte, want gewoonlijk worden ze overheerst door andere soorten.”

“In onze ‘Dromen & Denken’-fase luidde de voorlopige conclusie: er is ruim 35.000 hectare braakliggend terrein waarop het aantrekkelijk zou zijn natuur te laten ontstaan, om zo vrij zeldzaam voorkomende pionierssoorten als orchideeën zich te laten ontwikkelen. Nu hoor ik u al zeggen: om ze weer uit te roeien als zo’n terrein daadwerkelijk bebouwd wordt.”

Precies. Wat gebeurt er als je ‘Tijdelijke Natuur’ weer opruimt?

“Dat hebben we laten onderzoeken door de partijen die vanaf het begin enthousiast zijn geweest: Bureau Strooming en Ark. In het rapport *Tijdelijke natuur en beschermde soorten: permanente winst* beschrijven zij verschillende scenario’s. In het meest positieve wordt de soortenrijkdom blijvend versterkt. Je creëert iets, het aantal planten of dieren neemt toe en verplaatst zich nog voor de bulldozer verschijnt.”

“In het meest negatieve scenario neemt de soortenrijkdom zelfs af, dat noem je het lock-in-principe: als je aan de weinige plekken waar pionierssoorten zich kunnen vestigen eentje toevoegt, wor-

• Benoemen van kansen van ‘Tijdelijke Natuur’.

• Scenariostudies laten maken van toekomstige ‘Tijdelijke Natuur’.

“‘Tijdelijke Natuur’ biedt de kans om verloederde bedrijfsterreinen op een positieve manier onder de aandacht te brengen.”

Remco Barkhuis, Haven Amsterdam

den ze allemaal aangetrokken tot die locatie, bouwen een feestje, om ten slotte onder de bulldozer te verdwijnen.”

**Scenariostudie wijst uit:
'Tijdelijke Natuur' is positief
voor soortenrijkdom.**

- “Bureau Strooming en Ark concludeerden met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid dat het negatieve scenario is uit te sluiten, en dat ‘Tijdelijke Natuur’ een positieve stimulans betekent voor de soortenrijkdom van planten en dieren in Nederland. ‘Tijdelijke Natuur’, zo schreven zij, ‘kent ecologisch gezien veel winnaars en geen verliezers’.”

Onmiddellijk overstappen naar de derde fase: uitvoeren.

“Nee, hoor, we zitten nog steeds in de eerste fase, ‘Dromen & Denken’. Voordat we met ons plan de wereld in konden stappen, wilden we ons verhaal nog laten toetsen. Want als we in de media zouden worden afgemaakt, konden we ons prachtige plan in de prullenbak gooien.”

**Toetsen van de scenariostudies
in een workshop met diverse
partijen: bijna alle partijen zijn
overtuigd van het idee.**

• “In februari 2006 hebben we daarom een workshop georganiseerd, waarbij we mensen uit de wereld van natuur, dierenwelzijn en landschap hebben uitgenodigd om ons rapport aan te vechten.

“‘Tijdelijke Natuur’ wordt bij projectontwikkelaars alleen een succes als de investering in tijd en geld in de aanvraag (aanzienlijk) minder is dan het ‘natuurvrij’ houden van het perceel.”

Remco Barkhuis, Haven Amsterdam

Staatsbosbeheer, Das en Boom, Natuurmonumenten, de Dierenbescherming, Vogelbescherming, Floron en enkele andere deskundigen waren vertegenwoordigd op de workshop.”

“Op de Dierenbescherming na hebben we iedereen kunnen overtuigen. De Dierenbescherming vocht onze ecologische onderbouwing niet aan, maar stelde dat ze niet alleen bestaan om soorten dieren te beschermen maar ook individuele beesten. Ze zeiden: ‘Wij zullen ons blijven verzetten als een bulldozer beesten verjaagt of vernietigt’.”

Dat was teleurstellend.

“Nee. Het standpunt is helder en respecteren we vanzelfsprekend. We zijn het er echter niet mee eens. Wij stelden: ‘Tijdelijke Natuur’ is een feestje voor mens en natuur. Elk feestje is tijdelijk, kent een begin en een einde. Zonder begin en eind is een feestje geen feestje. Het vergde een mentale verandering van Natuur- en Landschapsverenigingen om de schoonheid van dit feestje in te zien. Dat veel mensen binnen deze organisaties deze mentale verandering maakten, beschouwden wij als winst.”

- Idee wordt als een verleidelijk aanbod neergezet met bijbehorend taalgebruik, zoals “Tijdelijke Natuur’ is als een tijdelijk feestje’.

Want meestal zetten zij bij elke vernietiging van natuur de hakken in het zand.

“Is een terrein in Nederland eenmaal natuur geworden, dan geven we dat zelden meer op. Omdat dit bij ‘Tijdelijke Natuur’ juist wél weer gebeurt, is het logisch dat we op weerstand stuiten. En toch hebben we die weerstand onder ogen gezien en grotendeels kunnen wegnemen.”

Op naar de grondeigenaren.

“U wilt te snel door naar de uitvoerende fases. We wisten nu dat ons idee opging voor een substantiële hoeveelheid hectares, dat het plan ecologisch verantwoord was, dat het door betrokken organisaties gedragen zou worden. Maar we wisten nog niet hoe we ‘Tijdelijke Natuur’ juridisch zo moesten aankleden dat het voor grondeigenaren aantrekkelijk zou worden.”

“Ook dat hebben we laten onderzoeken. Hans Woldendorp van het Instituut voor Infrastructuur, Milieu en Innovatie (IMI) heeft samen met Chris Backes, hoogleraar milieurecht, een oplossing gezocht voor de juridische obstakels waar grondeigenaren tegen-

Juridische hobbels voor het realiseren van het idee uitgezocht door juristen.

- aan kunnen lopen als ze ‘Tijdelijke Natuur’ op hun terrein laten ontstaan.”
“In het rapport *Tijdelijke Natuur; Advies over de juridische aspecten* (2006) beschrijven zij de juridische haken en ogen van ‘Tijdelijke Natuur’.”

“Volgens Backes moesten we een ontheffing bedenken voor de Flora- en Faunawet voor planten en dieren die zich er nog niet op gevestigd hebben, maar dat in de toekomst misschien wel gaan doen.”

Juristen bedenken slimme juridische constructie om ‘Tijdelijke Natuur’ mogelijk te maken: ontheffing vooraf aanvragen in het kader van de Flora- en Faunawet.

- “Bij veel juristen zouden hun haren nu overeind gaan staan. Toch lukte het Backes een dergelijke ontheffing uit te denken. Zijn idee komt erop neer dat risico’s voor ondernemers weggenomen kunnen worden door een ontheffing vooraf aan te vragen ‘in het belang van de bescherming van flora en fauna’. Dat is een van de ontheffingsgronden die in de wet worden gehanteerd, waarmee een link gelegd wordt met de te behalen ecologische winst.”

Dat is een slimme constructie. Maar waarom zouden die ondernemers überhaupt mee willen doen?

“Twintig jaar geleden zouden ze dat waarschijnlijk ook niet gewild hebben. Nu wel. Dat is te danken aan een nieuwe manier van denken, die we tegenwoordig Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) noemen. Het gaat bedrijven om meer dan alleen kortetermijnrendement en tevreden aandeelhouders. Daarnaast neemt ‘Tijdelijke Natuur’ risico’s weg voor ondernemers. Want zelfs als je een terrein soortenvrij wilt houden door intensief beheer, is niet uit te sluiten dat zich toch beschermde soorten vestigen.”

Gebruikmaken van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen-trend bij bedrijven.

-

Daar kan een bedrijf goede sier mee maken.

“De public relations van een bedrijf zijn hierbij zeker belangrijk. Neem de Rotterdamse haven. Het management ziet al jaren in dat het goed is voor de naam van de haven om iets te doen met grote kale braakliggende vlaktes. Het zouden struingebieden kunnen worden waar mensen hun honden uitlaten, het zouden ook recreatiegebieden kunnen worden. Ons idee van ‘Tijdelijke Natuur’ viel in een gespreid bedje.”

Eerste contacten met mogelijke partners van ‘Tijdelijke Natuur’.

“We hadden het idee dat we samen met de Haven Rotterdam de eerste ontheffing zouden kunnen aanvragen.”

“‘Tijdelijke Natuur’ is een innovatief concept, waarbij op een nieuwe manier met wet- en regelgeving wordt omgegaan.”

Jan Willem van der Ham, Beleidsmedewerker Ministerie EL&I, v/h LNV

“Dat was echter te voorbarig. Want Haven Rotterdam maakte zich zorgen dat meewerken aan het plan ‘Tijdelijke Natuur’ van InnovatieNetwerk hun relatie met het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zou kunnen verstoren. En dat risico wilden ze niet lopen. Dit had ik niet verwacht. Achteraf gezien had ik misschien sneller op hun twijfels moeten inspelen.”

“Het was voor Haven Rotterdam onduidelijk hoe LNV zou reageren op een ontheffingsaanvraag. En die onduidelijkheid kon LNV toen nog niet wegnemen. Daarom benaderden wij Jan van Spaandonk, de betreffende ambtenaar bij het Ministerie van LNV.”

- Omdat eerste partner geen idee had of de Rijksoverheid zou meewerken, is een ambtenaar van LNV benaderd.

“Destijds zag hij het plan nog niet helemaal voor zich. Van Spaandonk zag de problemen voor terreineigenaren niet zo en gaf aan dat er met LNV uiteindelijk altijd te werken was aan een goede oplossing. Zij hebben hier in de loop der tijd trouwens een andere kijk op gekregen. Destijds betwijfelde Van Spaandonk bovendien of de gekozen oplossing voor een ontheffing vóóraf wel de beste keus was. Naar zijn idee was het beter als er bij LNV een beleidslijn ‘Tijdelijke Natuur’ zou worden ontwikkeld, om daarmee meer kans te maken bij eventuele bezwaarprocedures bij de rechter. Daar heeft Jan van Spaandonk uiteindelijk het voortouw in genomen.”

“In dezelfde tijd voerden we over diverse onderwerpen gesprek-

- LNV stelt voor om een beleidslijn ‘Tijdelijke Natuur’ te ontwikkelen.

**Naast de direct betrokken
rijksambtenaar wordt support
gemobiliseerd op hoog niveau
binnen LNV.**

- ken met Anita Wouters, de directeur-generaal van het Ministerie. Op het idee 'Tijdelijke Natuur' reageerde zij enthousiast: 'Echt iets waarmee de natuur positief in het nieuws kan komen.'

"Daar had ze gelijk in, het natuurdossier levert meer gedoe op dan lof. Bij vervolgesprekken bleek dat Anita Wouters het idee is blijven omarmen, en bereid was om mogelijke hindernissen zowel binnen het Ministerie als daarbuiten te helpen oplossen."

Hoe lang duurde het voor die beleidslijn er was?

"Voor de zomer van 2006 hebben we in overleg met LNV afgesproken dat er een beleidslijn ontwikkeld zou worden door het Ministerie. Door werkdruk bleek dat pas na de zomer van 2006 opgepakt te kunnen worden. Het Ministerie van LNV heeft zich in die maanden ingezet om een oplossing te vinden voor het ontbreken van capaciteit. De oplossing is gevonden in het uitbesteden van een belangrijk deel van het werk. Het Ministerie van LNV heeft Bureau Stroming de opdracht gegeven de beleidslijn te ontwikkelen. Er is een brede werkgroep opgericht, die in verschillende vergaderingen de mogelijkheden heeft afgetast. In het eerste halfjaar van 2007 is het werk afgerond en lag er een concept-beleidslijn. Na de zomer van 2007 heeft besluitvorming intern binnen LNV plaatsgevonden. Meer dan een jaar dus tussen start en finish."

**Na een jaar is de beleidslijn klaar.
Door capaciteitsgebrek bij LNV
stelt een extern bureau deze op.**

-

Heeft de politiek ook nog een rol gespeeld? Daar heb ik je nog niet over gehoord.

- "Jazeker, in juni 2007 is er in de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin de regering wordt gevraagd 'Tijdelijke Natuur' mogelijk te maken. Dat was een steuntje in de rug om verder te gaan. Overigens kwam de motie voor ons onverwacht en was het bij ons ook niet bekend hoe de initiatiefnemers van de motie ertoe zijn gekomen."

**Gelukkig toeval: de Tweede Kamer
vraagt de minister om 'Tijdelijke
Natuur' mogelijk te maken.**

Heeft u zich nooit een roepende in de woestijn gevoeld?

"Nee. 'Tijdelijke Natuur' vergt echt een andere kijk op de manier waarop wij in Nederland met natuur omgaan. Je kunt niet van betrokkenen eisen dat ze die blik in een paar maanden ontwikkelen. Maar ook tijdens het proces ben ik veel mensen tegengekomen die het idee zeer waardevol vonden. Het heeft ons niet aan medestanders ontbroken."

Waarom duurde het dan toch zo lang?

“Wij hoopten aanvankelijk ook dat die beleidslijn er snel zou komen. Onze ietwat naïeve houding was toen: als die beleidslijn er niet is, kunnen jullie die dan op korte termijn maken? Dat was lastig binnen alle andere bezigheden.”

Dat duurde dus meer dan een paar maanden.

“Ja, het duurde zeker een jaar voordat de beleidslijn er was. Want het is serieus en diepgravend aangepakt, er is een werkgroep bij betrokken en er zijn workshops over gehouden.”

“In die tijd lag ons plan vrijwel stil, want de betrokken partijen wachtten op deze beleidslijn, die er eind 2007 was.”

“Toen was er ook politiek en ambtelijk commitment, en LNV was ook bereid brieven te sturen naar grondeigenaren waarin stond dat LNV enthousiast was over ‘Tijdelijke Natuur’, en waarin de grondeigenaren uitgenodigd werden mee te doen aan een pilot.”

- **Naïef om te denken dat ‘t snel kan. Er is tijd nodig voor zorgvuldige voorbereiding.**

- **In afwachting van het beleidsplan is publiciteit gezocht en contact gelegd met nieuwe partijen.**

“Het concept ‘Tijdelijke Natuur’ gaf een perfecte invulling aan mijn zoektocht naar een oplossing voor de averechtse werking van de Flora- en faunawet.”

Christian Bekhuis, gemeente Almelo

“Hoewel we lang op die beleidslijn gewacht hebben, gebeurde er in de tussentijd wel het een en ander. In februari 2006 verscheen er een artikel in de Volkskrant. Na de zomer van 2006 kwamen we in contact met Toon Poelsma, Remco Barkhuis en Marleen van de Kerkhof van Haven Amsterdam. In Amsterdam bleek Hugh Gallacher, directeur van de Milieufederatie Noord-Holland, al geregeld overleg te voeren met Haven Amsterdam om te bekijken hoe ze op het Haventerrein met natuur en landschap om zouden kunnen gaan.”

“We zijn in oktober 2006 met hen in gesprek gegaan. Juist de inbreng van de Milieufederatie Noord-Holland was voor ons belangrijk. Want we wisten dat er juridische hobbels genomen moesten worden, dat we de grondeigenaren enthousiast moesten zien te krijgen, maar ook dat er natuur- en milieuorganisaties bij betrokken zouden moeten worden.”

Strijken die organisaties dan niet juist de eer op als ‘Tijdelijke Natuur’ een succes is?

“Integendeel, zij vangen ook de klappen op als ‘Tijdelijke Natuur’ een succes is.”

“Het is in mijn ogen essentieel dat LNV, als ontheffing verlenende partij en de ‘vader’ van de Dienst Regelingen, het concept ‘Tijdelijke Natuur’ stimuleert. Dat geeft de deelnemers aan de pilot het vertrouwen dat er voldoende draagvlak is.”

Christian Bekhuis, gemeente Almelo

Dat begrijp ik niet.

“Hoe ecologisch, juridisch het plan van ‘Tijdelijke Natuur’ ook onderbouwd kan zijn, het publiek gaat toch morren als hun pas verworven recreatieterrein onder de bulldozer verdwijnt.”

“Voor de grondeigenaren is het veel beter dat natuur- en milieuorganisaties voor de camera uitleggen wanneer en waarom dit feestje beëindigd wordt dan wanneer zij dit zelf moeten doen.”

Niemand heeft toch zin de boodschapper van slecht nieuws te zijn?

“Daarom vonden wij het zo belangrijk die natuur- en milieuorganisaties niet alleen enthousiast te krijgen voor dit plan, maar hen ook te vragen een actieve bijdrage te leveren. Zij kunnen in die ‘Tijdelijke Natuur’ excursies organiseren, zij kunnen soorten monitoren, zij kunnen er publiciteit over genereren. Daarbij vanaf het begin aan helpend om duidelijk te maken dat de natuur ook echt ‘tijdelijk’ is. Met als tegenpool ook dat zij de boodschapper worden van het einde van het feestje. Voor het succes van ‘Tijdelijke Natuur’ was het voor ons duidelijk dat grondeigenaren en milieuorganisaties intensief zouden moeten gaan samenwerken.”

Zijn jullie zelf op dat idee gekomen?

“We hebben dat vanaf het begin steeds in de gesprekken op tafel gelegd. In onze gesprekken met vertegenwoordigers van Haven Amsterdam en met Hugh Gallacher, directeur van Milieufederatie Noord-Holland, werd dat idee door de andere partners duidelijk gedeeld.”

En zij voelden er onmiddellijk voor om die boodschapper van slecht nieuws te worden.

“Alle partijen zagen onmiddellijk in dat er lusten en lasten waren. Nee, in de lasten heeft niemand zin. In de Milieufederatie Noord-Holland, en in het Milieucentrum Amsterdam, dat later ook bij deze plannen betrokken raakte, zitten vanzelfsprekend ook diehards die nog niets van ‘Tijdelijke Natuur’ wilden weten, en leden die het vernieuwende en aantrekkelijke van ‘Tijdelijke Natuur’ wél inzagen. Je moet op een of twee mensen stuiten die over hun eigen schaduw heen durven te springen. Die mensen hebben we gevonden. Met hen stellen we ook een communicatieplan op: wat vertel je wanneer aan je leden? En wat is aantrekkelijk voor je leden? Is het

- Het belang werd ingezien om alle benodigde partijen die voordeel zouden hebben bij dit concept, met name natuur- en milieuorganisaties, mee te krijgen. Ook om de klappen op te vangen als het einde van het ‘Tijdelijke Natuurgebied’ is aangebroken.

zinnig om excursies te organiseren? En als het feest van de ‘Tijdelijke Natuur’ is afgelopen, kun je dan niet een uitverkoop organiseren: leden kunnen planten kopen, anderen helpen dieren verhuizen voordat de bulldozer komt?”

Met een communicatieplan in de hand willen zij het slechte nieuws wel brengen?

Met betrokken partijen communicatieplannen ontwikkeld om het idee, ook in de eigen achterban, te kunnen uitleggen en verdedigen.

- “Wij merkten dat de betrokkenen bij elke stap intern verantwoording moesten afleggen. Is het wel verstandig ons hier achter te scharen? Ook voor hen was ‘Tijdelijke Natuur’ een revolutionair idee, dat nog niet aansluit bij de traditie waaruit zij zijn ontstaan.”

“De publiciteit rond de opening van het Eerste Tijdelijke Natuurgebied in Amsterdam heeft ervoor gezorgd dat meer grondeigenaren, beleidsmakers en natuurbeschermers kennis hebben genomen van het concept ‘Tijdelijke Natuur’. Er ontstaat een olievlek aan geïnteresseerden. Het zou geweldig zijn als deze interesse zich vertaalt in verschuivende natuur over heel Nederland.”

Christian Bekhuis, gemeente Almelo

Die ontheffing is er inmiddels?

“Ja, maar ook dat heeft nog even geduurd.”

Hoe kan dat?

“In maart 2008 heeft de Directeur Generaal van LNV, Anita Wouders, de Haven Amsterdam schriftelijk uitgenodigd om een pilot in het havengebied te realiseren, inclusief het aanvragen van een ontheffing. De toenmalige directeur van Haven Amsterdam, Hans Gerson, heeft in september 2008 aangegeven dat graag te doen. Het duurde toen nog tot februari 2009 voordat de ontheffingsaanvraag door Haven Amsterdam ook daadwerkelijk kon worden ingediend. Wat moet er immers in zo'n eerste ontheffingsaanvraag staan? Er is veel vooroverleg geweest. Dienst Regelingen en Dienst Landelijk Gebied West hebben hier lang over na moeten denken. De betrokkenen bij deze diensten zien overigens de voordelen van 'Tijdelijke Natuur' echt wel in en doen hun best mee te denken. Het Ministerie van LNV heeft Bureau Stroming opdracht gegeven de eerste grondeigenaren die een aanvraag wilden indienen, te ondersteunen.”

- **De eerste stappen in de richting van een eerste pilot zijn gezet. Veel moest in de praktijk nog worden uitgezocht. Dat kost allemaal tijd.**

“Op 16 juni 2009 reisde toenmalig minister Gerda Verburg naar het kerkje van Ruigoord af. Daar tekende en overhandigde zij de eerste ontheffing aan Hans Gerson – niet in zijn functie van havendirecteur, maar als de betrokken wethouder van Amsterdam. Die dag hebben we flink de publiciteit gehaald.”

- **Minister kan publicitair scoren door een ontheffing voor 'Tijdelijke Natuur' aan de Haven van Amsterdam te overhandigen.**

Het braakliggende terrein is nu veranderd in prachtige 'Tijdelijke Natuur'?

“Nee, nog niet. Het Milieucentrum Amsterdam heeft bezwaar aangetekend. Ook Haven Amsterdam heeft nog tegen onderdelen van de ontheffing bezwaar aangetekend.”

Maar die deden toch zelf mee?

“Ja. Maar Milieucentrum Amsterdam vindt het ook belangrijk dat er een kwalitatief goede ontheffing verleend wordt. Op een aantal punten vindt Milieucentrum Amsterdam dat er onvoldoende waarborgen zijn ingebouwd. Daarover willen zij juridische toetsing door de rechter. Op zich is dat ook goed, want op die manier ontstaat jurisprudentie. Dat is de reden dat zij op een aantal gronden bezwaar aangetekend hebben.”

- **Milieuorganisatie wil de ontheffing juridisch toetsen om op deze wijze jurisprudentie te laten ontstaan.**

Waren er meer natuur- en milieuorganisaties die bezwaar wilden aantekenen?

“Nee, tegen deze eerste ontheffing niet. Ons idee had inmiddels een hoge vlucht genomen, en andere organisaties omarmden ‘Tijdelijke Natuur’. Daarom voelden zij er weinig voor bezwaar aan te tekenen. Immers, dan staan ze later bekend als ‘die club die er weer voor ging liggen’.”

Is zo’n bezwaar belangrijk?

“Afhankelijk van wat de rechter zou zeggen meenden we de beleidslijn of ontheffingsaanvraag verder te kunnen aanscherpen. Nu de rechter in het voordeel van ‘Tijdelijke Natuur’ heeft beslist, is dat niet nodig.”

In het begin van dit gesprek sprak u over een omslag in het denken. Die heeft plaatsgevonden?

“Ja. ‘Tijdelijke Natuur’ wordt nu steeds meer omarmd door beleidsmakers en natuurbeschermers. Dat maakt de kans groot dat we ook succesvol de derde fase in kunnen gaan: ‘Delen & Doorgeven’. We werken inmiddels samen met grondeigenaren aan ontheffingsaanvragen in bijvoorbeeld Almelo, Steenwijk en Meerstad. Haven Rotterdam heeft nu op eigen initiatief en gebruikmakend van de expertise die bij Bureau Stroming en Ark aanwezig is, een ontheffingsaanvraag opgesteld en ingediend. Het lijstje deelnemers groeit gestaag. Dat geeft aan dat ‘Tijdelijke Natuur’ geen incident is, maar op de agenda staat. Overigens niet alleen in Nederland, maar ook in Europa. In maart 2009 bleek op een congres van Europese havens dat er ook internationale interesse was voor onze aanpak en ervaring.”

• Door publiciteit en het werken aan een eerste pilot, zijn er ook bij beleidsmakers en natuurbeschermers aandacht en enthousiasme ontstaan. Het aantal betrokken deelnemers stijgt.

“Met het concept ‘Tijdelijke Natuur’ kan ‘natuur’ voor een projectontwikkelaar worden omgebogen van een bedreiging naar een kans op positieve PR en reclame.”

Remco Barkhuis, Haven Amsterdam

Dat is mooi, maar ik kan nog nergens die pionierende orchidee bewonderen.

“Jawel. Haven Amsterdam heeft op 16 juni 2010 het eerste ‘Tijdelijke Natuurgebied’ in Nederland geopend. Zij hebben de juridische procedures niet afgewacht, en hebben het beheer van het gebied aangepast. Zij vinden de risico’s te hanteren.”

- **Eerste pilot in Amsterdam is van start gegaan.**

Dat is een mooi begin. Hoe nu verder? Wat is belangrijk om de fase ‘Delen & Doorgeven’ goed door te komen?

“We zullen twee zaken goed in de gaten moeten houden en moeten blijven begeleiden. De eerste betreft het bezwaarschrift. Wat zijn de consequenties van de uitspraak van de rechter? Moet de beleidslijn aangepast worden, en zo ja, wie doet dat? De tweede betreft het einde van het feest. Dat zal een moeilijk moment blijven. Er gaan mensen morren als ze hun hond niet meer kunnen uitlaten in dat prachtige gebied. Misschien moeten we bij zo’n gebied een terug tikkende klok plaatsen: over zoveel dagen, uren, minuten gaat hier gebouwd worden. Geniet er nog van!”

- **Blijven denken over consequenties van mogelijke ontwikkelingen voor concept en pilot, zoals de uitspraak van de rechter.**

“In de fase van ‘Delen en Doorgeven’ is het van belang dat de ervaring en kennis ook beschikbaar is en blijft voor anderen. Mensen als Arnold van Kreveld van Stroming en Leo Linnartz van Ark hebben veel ervaring opgebouwd die interessant is voor grondeigenaren, gemeenten en geïnteresseerden. Zij weten de weg al steeds meer te vinden. Bijeenkomsten, masterclasses, handleidingen, internet-sites, etc. zullen daarbij ondersteunend zijn. Het Ministerie van EL&I is actief om samen met ons dat mogelijk te gaan maken.”

- **Samen met de ontwikkelaars van het concept nadenken over vervolgvactiteiten om het concept verder te verspreiden.**

“Er zijn twee manieren om naar de werkelijkheid te kijken: het glas is half leeg of het glas is half vol. We zullen alle betrokken ervan moeten blijven overtuigen dat het glas halfvol is.”

Zelfs als een gebied wordt ontruimd?

“Zelfs dan. Want mens en natuur hebben baat gehad bij ‘Tijdelijke Natuur’, en ergens anders verschijnen tegelijkertijd ook weer nieuwe ‘Tijdelijke Natuurgebieden’, althans dat hopen we. Het is en blijft belangrijk om te beseffen dat het geen keus is tussen ‘Tijdelijke Natuur’ en permanente natuur, maar tussen ‘Tijdelijke Natuur’ en helemaal geen natuur. Bij helemaal geen natuur verliezen alle partijen.”

Wanneer kent Nederland twee keer Texel aan ‘Tijdelijke Natuur’?

“Dat weet ik niet, maar ik verwacht dat er over een jaar of twee zeker zo’n tien plaatsen zijn waar grondeigenaren en natuur- en milieuorganisaties elkaar gevonden hebben, ontheffingen gerealiseerd en bezwaarprocedures afgerond zijn. Daar schiet de orchidee uit de grond.”

Dat is acht jaar nadat jullie het idee opgepakt hebben.

“Iets minder. Terugkijkend kun je je inderdaad afvragen of ‘Tijdelijke Natuur’ niet sneller tot stand had kunnen komen. Hebben we fouten gemaakt die vertragend hebben gewerkt? Die zullen we zeker gemaakt hebben. Maar er is ook tijd nodig om allianties te bouwen, mensen te laten wennen aan een nieuw idee en procedures zorgvuldig te doorlopen. Soms zijn we wat te optimistisch geweest. We dachten dat stappen snel gezet zouden kunnen worden en een beleidslijn, een ontheffing, vrij snel gemaakt kon zijn.”

“Als ik kijk naar hoe we werken bij InnovatieNetwerk, dan valt op dat wij tegelijkertijd vrij veel verschillende projecten onder onze hoede hebben. Het nadeel daarvan is dat je niet altijd tijd hebt om je volkomen op een onderwerp, bijvoorbeeld ‘Tijdelijke Natuur’, te richten. Het voordeel daarvan is dat je ook de gelegenheid hebt om af en toe even partijen de tijd te geven te wennen aan het idee.

- Je hebt immers niet de tijd om elke week op de stoep te staan en te drammen. Heeft een project tijd nodig, in dit geval bijvoorbeeld bij die beleidslijn, dan is die tijd er. Op die momenten gaat onze tijd naar andere projecten in onze volle portefeuille.”

Tijd is nodig: om het idee te laten groeien en partijen eraan te laten wennen.

•

Voordat een grensverleggend idee daadwerkelijk is gerealiseerd, ben je jaren verder!

“Eén ding hebben we zeker geleerd: ook een goed en simpel idee, waarvan je denkt: dit is snel te realiseren, duurt meestal jaren voordat het op verschillende plekken in Nederland werkelijkheid wordt.”

“Wie innovaties tot stand brengt, moet creativiteit de kans geven zonder dat zorgvuldigheid uit het oog verloren wordt. Dat in ogenschouw genomen heeft de ontwikkeling van dit project niet te lang geduurd.”

Jan Willem van der Ham, Beleidsmedewerker Ministerie EL&I, v/h LNV

'TIJDELIJKE NATUUR'

DROMEN EN DENKEN

Met nieuwe ogen kijken naar situatie braakliggende terreinen

Idee van 'reizende natuur' ontstaat

Signaleren negatieve effecten bestaande regelgeving

Idee en enthousiasme over 'Tijdelijke Natuur' ontstaan

Benoemen kansen 'Tijdelijke Natuur'

Toetsen van scenariostudies in workshop: bijna alle partijen positief

Scenario studies wijzen uit: 'Tijdelijke Natuur' positief over soortenrijkdom

Idee 'Tijdelijke Natuur' communiceren als 'tijdelijk feestje'

DURVEN EN DOEN

Steun mobiliseren op hoog LNV nivo

LNV stelt beleidslijn 'Tijdelijke Natuur' voor

Benadrukken winst voor natuur- en milieuorganisaties

Juridische consequenties 'Tijdelijke Natuur' in kaart brengen

Bedenken slimme juridische constructie: aanvragen ontheffing vooraf

MVO trend benutten

Contact leggen met mogelijke partners, 2 parallelle trajecten: LNV en publiciteit

Aansluiting zoeken binnen LNV

Na een jaar is de beleidslijn klaar

Gelukkig toeval: de Tweede Kamer vraagt de minister 'Tijdelijke Natuur' mogelijk te maken

In afwachting van het beleidsplan publiciteit gezocht en contact gelegd met nieuwe partijen

Eerste pilot organiseren

Communicatieplan maken met betrokken partijen

DELEN EN DOORGEVEN

Minister geeft ontheffing aan Haven van Amsterdam

Eerste pilot van start

Milieuorganisatie wil juridische toetsing

Samen met betrokkenen werken aan verspreiding

Dit boekje is een onderdeel van een serie over de werkwijzen van InnovatieNetwerk: “Grensverleggend innoveren: mobiliseren van mensen en ideeën.”
InnovatieNetwerkrapport nr. 11.2.279, Utrecht, november 2011.

Interviews en teksten: Peter Henk Steenhuis.
M.m.v. van projectleider InnovatieNetwerk Nico Beun en enkele direct bij het concept betrokkenen. Naar een idee van Gertjan Fonk en Francien Knorringa.

OP WEG NAAR
'TIJDELIJKE NATUUR'

